

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-son (4- jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Hamroyev Asliddin Umed o'g'li

“GULSHANUL MULUK” (“SHOHLAR GULSHANI”) ASARI – MANG'ITLAR HUKMRONLIGI DAVRI MUARRIXLIGI NAMUNASI 13-18

Bazarbayeva Shohsanam Muratovna

SIRDARYO VILOYATIDA VETERINARIYA SOHASIGA OID ISLOHOTLAR (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI) 19-23

Asadova Dilnoza Innatovna

O'ZBEKISTONDA RAQS SAN'ATI SOHASIDA KADLAR TAYYORLASH MASALASI TARIXI VA BUGUNI 24-28

Ҳайитов Умед Яҳёевич

ЎЗБЕКИСТОН ССР МУВАҚҚАТ ИНҚИЛОБИЙ ҚЎМИТАСИ (МАРКАЗИЙ РЕВКОМ)НИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ВА ФАОЛИЯТИ 29-34

Омонова Сарвиноз Ориф қизи

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ ҲОЛАТИ... 35-42

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Алимханова Нигора Алимхановна

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 43-52

Маҳмудова Дилафруз Hasanovna

KORPORATIV BOSHQARUVNING AYRIM NAZARIY JIHATLARI 53-60

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li

SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNING EKONOMETRIK MODELASHTIRISH 61-69

Меҳмоналиев Улугбек Эркинжон угли

СУЩНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ СЛУЖБЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ . 70-75

Паязов Мурод Максудович

“ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ” АЖДА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ ЖАРАЁНЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕТОДИКАСИ 76-86

Шадибекова Дилдор Абдурахмановна

ЛОГИСТИЧЕСКИЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РАЗВИТИЯ 87-92

Malikova Dilrabo, Khudoiberdieva Maftunabonu

INNOVATIVE HR MANAGEMENT: NECESSITY AND METHODS OF APPLICATION 93-99

Мамажоновна Одинахон Алишер қизи

КОРХОНАЛАР БОШҚАРУВИДА ИННОВАЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 100-106

Nozimov Eldor Anvarovich

ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANISHDA O'ZBEKISTON VA HORIIY DAVLATLARNING O'RNI 107-115

Буранова Жазира Эргаш қизи

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ НА ИНКЛЮЗИВНЫЙ РОСТ ГОСУДАРСТВА 116-120

<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	121-127
<i>Бахтиёрлов Бобур Баходир ўғли</i> ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА БАНК ЛИКВИДЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	128-136
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> O'ZBEKISTON SHAROITIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	137-145
<i>Yuldashev Shadiyor Shuxrat o'g'li</i> OLIV TA'LIM O'QUV JARAYONLARIDA ZAMONAVIY VEB TEXNOLOGIYALARI INTEGRATSIYASI	146-150
<i>Baxtiyorov Asrorbek Azizjon o'g'li</i> TIJORAT BANKINING KREDIT SIYOSATI ASOSLARI, UNING IQTISODIY MOHIYATI	151-159
<i>Saidov Shohruh Mirzo</i> SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	160-169
<i>Kunduzova Kumrixon Ibragimovna</i> IQTISODIY RIVOJLANISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR FAOLIYATIDAGI JORIY AKTIVLAR TUSHUNCHASI VA UNING O'RNI	170-177
<i>Inomjon Matkarimov</i> AGROKIMYO BIOKIMYO XIZMATLARI IJTIMOIV IQTISODIY SAMARADORLIGINI TA'MINLASHNING SWOT TAHLILI	178-183
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>G'aybullayev Otabek Muxammadiyevich</i> JAMIYATDA ESTETIK MADANIYAT RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSLARI	184-189
<i>Masharipova Gularam Kamilovna</i> MAHMUD IBN MUHAMMAD IBN UMAR AL-CHAG'MINIYNING «AL-MULAXXAS FI-L-HAY'A» RISOLASINING NUSXALARI VA QOZIZODA RUMIYNING SHARHI	190-198
<i>Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна</i> ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ИБН СИНО И ИХ РОЛЬ В УКРЕПЛЕНИИ ДУХОВНО- ЦЕННОСТНЫХ ОСНОВ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЦИВИЛИЗАЦИИ	199-206
<i>Urinov Xushnudjon Abdulomitovich</i> TA'LIM VA KASB-HUNAR ISLOHOTLARI GENEZISI: KASBIY FAOLIYAT VA MEHNATGA MUNOSABATNING TARIXIY SHAKLLANISHI	207-220
<i>Азизкулов Акрам Абдурахмонович</i> ШАРҚШУНОС УИЛЬЯМ ЭРСКИН ТАДҚИҚОТЛАРИДА БОБУРИЙЛАР СУЛОЛАСИ ТАРИХИНИНГ ЁРИТИЛИШИ	221-227
<i>Kenjayev Ulug'bek Muratovich</i> BEFARQLIK HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR RIVOJI	228-232
<i>G'aybullayeva Laylo Safarboyevna</i> MAHALLADA YOSHLAR SIYOSIY FAOLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOIV-FALSAFIY RIVOJLANISH MASALALARI	233-238

<i>Хо'janova Tamara Jo'raevna</i> YOSHLAR MA'NAVİYATIGA TAHDID VA ULARDAN O'ZINI ONGLI HIMOYA QILISH KO'NIKMALARI	239-245
<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVİY SALOHİYATNING IJTIMOİY TARAQQIYOT MANBAI SIFATIDA XUSUSIYATLARI	246-252
<i>Xusanov G'olib Elmurodovich</i> O'ZBEK OILALARINING RIVOJLANISHIDA AXLOQIY TAFAKKUR MASALALARI	253-257
<i>Agzamходжаева Шахноза Саидматмабoвна</i> МУСУЛЬМАНСКОЕ БОГОСЛОВИЕ, СВЯЩЕННЫЙ КОРАН И ТВОРЧЕСТВО НАВОИ В КОНТЕКСТЕ ФИЛОСОФСКОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ	258-265
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOİY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	266-270
<i>Qunishev Ulug'bek Ulashevich</i> NEMIS KLASSIK FALSAFASIDA JAMIYAT RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI AXLOQIY VA ESTETIK OMILLAR	271-275
<i>Турдибоев Бозор Худойбердиевич</i> ЦИВИЛИЗАЦИЯЛАР ТАРИХИЙ ЯХЛИТЛИК НАМОЁН БЎЛИШ ШАКЛЛАРИ СИФАТИДА	276-282
<i>Kenjayeva Dilrabo Rominovna</i> MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARI TA'LIMOTIDA O'ZLIKNI ANGLASH TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	283-287
<i>Azamatova Gulrukh Islom qizi</i> SOCIOCULTURAL ASPECTS IN KARL POPPER'S PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATION	288-293
<i>Тошпулатова Ширин Мухиддиновна</i> ЭТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАЖДАНСКОЙ СЛУЖБЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	294-302
<i>Yuldasheva Dilorom Yuldashevna</i> SCIENTIFIC ATTITUDE TO CONSCIOUSNESS AND ITS INFLUENCE ON THE FIELD OF EDUCATION	303-307
<i>Bekchanov Xudoybergan O'rinovich, Yusupova Firuza Hajiboy qizi, Yuliyeva Sohiba Shuhrat qizi</i> МАКТАВГАСНА YOSHDAGI КАТТА GURUH TARBIYALANUVCHILARDA IJTIMOİY VA KOMMUNIKATIV QOBILYATNING RIVOJLANISHI	308-314
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Ткебучава Ирина Георгиевна</i> ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	315-320
<i>Ikromxonova Firuza Ikromovna, Jazira Nursultanqizi</i> TIPOLOGIK TAHLIL - KOMPOZITSIYA VA JANR (TARIXIY ASARLAR MISOLIDA)	321-327

<i>Ashurova Maftuna Asqar qizi</i> LINGUACULTURAL PECULIARITIES OF THE CONCEPT “HAPPINESS” IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	328-334
<i>Mustafayeva Saodat Burxanovna</i> SALIM ASHUR SHE’RLARIDA LINGVOMADANIY BIRLIKLAR VOSITASIDA VOQELIKNI BADIY TALQIN ETISH	335-340
<i>Abdulxayeva Nodirabegim Ixtiyorjon qizi</i> DRAMATIK ASARLARNI TARJIMA QILISHDA LEKSIK-SEMANTIK, LINGVOKULTUROLOGIK MASALALAR	341-346
<i>Xajiyeva Dilfuza Adambayevna</i> FOLKLOR VOSITALARINING ZAMONAVIY ADABIYOTDAGI O’RNI VA O’RGANILISHI	347-351
<i>Jumanova Sevara Xolmurod qizi</i> KIYIM KECHAK NOMLARI TILNING BOYISH MANBAI SIFATIDA	352-356
<i>Hojaliyev Ismail Tadjibayevich, Ismailova Sayyora Tolkinovna</i> MATN NAZARIYASINING SHAKLLANISHI	357-366
<i>Abdullaev Ulmasbek Khairullayevich</i> LITERARY WORKS AS THE MOST IMPORTANT AND WELL-ACCLAIMED COMPONENTS OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE NATION	367-370
<i>Maxmudova Fotima Maqsud qizi</i> TYPES OF MEDIA TEXT LANGUAGE	371-375
<i>Maxmudova Zuhra Maqsud qizi</i> BADIY TARJIMANING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI	376-380
<i>Davronova Zulfiya Boboyevna</i> UZBEK- FRENCH RELATIONS AS A BINDING PART OF INTERNATIONAL CULTURAL AND HISTORICAL EXPERIENCE	381-386
<i>Hakimova Dilrabo Yo’ldoshovna</i> TERMINOLOGIYA SOHASINING TARIXI VA DOLZARB MUAMMOLARI XUSUSIDA	387-392
<i>Мадрахимов Тулибай Абдукаримович</i> СЎЗЛАШУВ НУТҚИНИНГ ТИЛ ФУНКЦИОНАЛ ВАРИАНТЛАРИ ОРАСИДА ТУТГАН ЎРНИ	393-395
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Ergashev Ikrom Abdurasulovich</i> SOLIQ INTIZOMINI BUZISH BILAN BOG’LIQ HUQUQBUZARLIKLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING AYRIM JIHATLARINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI	396-402
<i>Куатбек Гулнар Куатбековна</i> ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ТРАНСПАРЕНТНОСТИ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ	403-409
<i>Jurayev Dilmurot Mukhtarovich</i> ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN ON ALTERNATIVE RESOLUTION OF DISPUTES ARISING FROM ADMINISTRATIVE AND PUBLIC LEGAL RELATIONS	410-415

<i>Mirakhmedova Fazilat Khokim kizi</i> CRIMES OF MANUFACTURING AND SELLING PHARMACEUTICALS IN A WAY TO DANGER THE LIVES AND HEALTH OF INDIVIDUALS (Evaluation of Türkiye and Uzbekistan legal system)	416-428
<i>Касимов Нодиржон Содикжонович</i> ҚАСДДАН ОДАМ ЎЛДИРИШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ВИКТИМОЛОГИК ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ	429-438
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Есенбаев Джанибек Таирович</i> ЭКОЛОГИК ТУСДАГИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	439-445
<i>Джалилов Сардор Шавкатович</i> ҲУҚУҚ МАНБАЛАРИ ВА НОГИРОНЛИГИ БЎЛГАН ШАХСЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ЖАРАЁНИ	446-453
13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Mirzayev Qodir Toirovich</i> ZAMONAVIY XOR SAN'ATI TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	454-458
<i>Васильченко Ольга Анатольевна</i> ИСТОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ИСКУССТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	459-463
<i>Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович</i> ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИҲАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	464-470
<i>Mattiyeva Feruza Begmatdulobovna</i> TARJIMONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLINGVISTIK VA DIDAKTIK XUSUSIYATLARI	471-477
<i>Jurayev Bobomurod Tojiyevich</i> ABU ALI IBN SINO QARASHLARIDA TA'LIM-TARBIYA MASALALARI	478-482
<i>Umurova Ma'rifat Yoshiyevna</i> XALQ QO'SHIQLARI VATANPARVARLIK TUYG'USINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA	483-486
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> INGLIZ TILIDA AKADEMIK YOZUV TUSHUNCHASI VA UNING TALABALAR ILMIY FAOLIYATIDAGI AHAMIYATI	487-492
<i>Rajabiy Aziz Xasanovich</i> VOKAL ARTISTI FAOLIYATIDA SAHNA MAHORATINING O'RNI	493-497
<i>Omanov Rashid Sherqobilovich</i> O'QUVCHILARDA EKOLOGIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARINI TO'G'RI TASHKIL ETISH	498-501
<i>Салимов Ақром Хайитович</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ОИЛА, МАҲАЛЛА ВА МАКТАБ ҲАМКОРЛИГИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ	502-507
<i>Mamatmurodov Sharofjon Khudoyarovich</i> TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	508-514

<i>Ли Екатерина Владимировна</i> СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИННОВАЦИЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	515-523
<i>Ахмедова Нафиса Исаходжаевна, Азаматов Абдулло Исахўжа ўғли, Лутфуллина Румия Анваровна</i> ЁШ ТЕННИСЧИЛАРНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ҲАРАКАТЛИ ҲИЙНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ	524-533
<i>Очилова Мехрибон Суратовна, Хамроева Феруза Асроровна</i> АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ	534-541
<i>Амонов Mirjon Namozovich</i> ИЖТИМОИЙ ПЕДАГОГИК FAOLIYAT VA UNING ASOSIY FUNKSIYALARI	542-547
<i>Sharipov Habibullo Abduqahhorovich</i> TALABALARNING IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI VA AHAMIYATI	548-552
<i>Yaxiyaxonova Muxiba Maxmudjonovna</i> RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IT SAVODXONLIGINI OSHIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	553-560
<i>Hakimova Gulshan Abdusalilovna</i> JISMONIY TARBIYA VOSITALARI ORQALI YOSH BOLALARNI SIFATLARINI TARBIYALASH	561-565
<i>Nazarov Rustam Irkinovich</i> TECHNOLOGY FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN HIGHER TECHNICAL EDUCATION FIELDS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH LANGUAGE)	566-570
<i>Muqimova Fotima Abduqaxor qizi, Muqimova Zuxra Abduqahor qizi</i> CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARNING GRAFIK SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA O'YINLI TEXNOLOGIYALADAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	571-576
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna, Giyasova Shaxnoza Abdurafikovna</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI LOYIHAGA ASOSLANGAN O'QITISH VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH MODEL I	577-585
<i>Usmonova Matluba Nosirovna</i> O'QUVCHILARDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI TARBIYALASH METODIKASINING KREATIV PEDAGOGIK YONDASHUVI	586-590
<i>Ustaev Abdurazzoq Qurbonovich</i> MILLIY KURASH SPORT TURINING FUNKSIYALARI VA MAQSADGA ERISHISHDAGI VOSITALARI	591-596
<i>Shoimqulova Nigina Xolmurodovna, Yadigarova Sitara Bahromovna</i> ADDRESSING CHALLENGES IN TEACHING ENGLISH IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES: A SCHOLARLY EXAMINATION	597-603
<i>Yeshanov Marat Urazaliyevich</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA PRAGMATIKANING AHAMIYATI LANGUAGE]	604-616

Tursunova Shahnoza Bekchanovna

JAMOATCHILIK FIKRINI SHAKLLANTIRISHDA JAMOATCHILIK BILAN ALOQALARNING
O'RNATISH 617-622

Atoyeva Gulshoda Rabimovna

OILADAGI ZO'RAVONLIKNING O'SMIR XULQIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI 623-628

Musinova Ruxshona Yunusovna, Qurbonova Aziza Davlat qizi

JABRLANUVCHI SINDROMI, UNING ASOSIY SABABLARI VA BELGILARI 629-635

Jamolova Mokhigul Bakhtiorovna

METHODS OF DEVELOPING THE CRITICAL THINKING ABILITY OF PRIMARY CLASS
STUDENTS THROUGH FAIRY TALES 636-641

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li
Toshkent kimyo-texnologiya insituti
Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti kafedrasini mustaqil izlanuvchisi,
Email: phdakbar90@gmail.com

SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNING EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH

Annotatsiya. Sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligi barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim jihati hisoblanadi. Biz maqolada korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda ekonometrik modellashtirishning ahamiyati va dolzarbligini ta'kidlaydigan ilmiy-nazariy va amaliy asoslar, gipotezalar, qonunlar va rivojlanish tendentsiyalarini, hamda sanoat korxonasining iqtisodiy xavfsizligini ekonometrik modelini ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ekonometrik modellashtirish, iqtisodiy xavfsizlik, sanoat korxonalari, xavf-xatarni baholash, moliyaviy barqarorlik, qarorlarni qo'llab-quvvatlash, regressiya tahlili, zaiflikni baholash, iqtisodiy ko'rsatkichlar, xavfni yumshatish, ma'lumotlarga asoslangan xavfsizlik strategiyalari

---

Tokhirov Akbarkhan Toirkhan ugli
Industry economy and management department, independent researcher,
Tashkent chemical technology institute

ECONOMETRIC MODELING OF ECONOMIC SECURITY IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Abstract. The economic security of industrial enterprises is an important aspect of sustainable economic development. The article discusses the scientific, theoretical and practical foundations, hypotheses, patterns and development trends, emphasizing the importance and relevance of econometric modeling in ensuring the economic security of enterprises, as well as an econometric model of the economic security of an industrial enterprise.

Keywords: econometric modeling, economic security, industrial enterprises, risk assessment, financial stability, decision support, regression analysis, vulnerability assessment, economic indicators, risk mitigation, data-driven security strategies

---

Тоҳиров Акбархан Тойирхан угли
Ташкентская химическая технология институт
Кафедра экономики промышленности и управления,
независимый исследователь,

ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация. Экономическая безопасность промышленных предприятий является важным аспектом устойчивого экономического развития. В статье рассматриваются научно-теоретические и практические основы, гипотезы, закономерности и тенденции развития, подчеркивающие важность и актуальность эконометрического моделирования в обеспечении экономической безопасности предприятий, а также эконометрической модели экономической безопасности промышленного предприятия.

Ключевые слова: эконометрическое моделирование, экономическая безопасность, промышленные предприятия, оценка рисков, финансовая устойчивость, поддержка принятия решений, регрессионный анализ, оценка уязвимости, экономические показатели, снижение рисков, стратегии безопасности, основанные на данных

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N08>

Kirish. Zamonaviy ishbilarmonlik muhitining dinamik manzarasida sanoat korxonalari iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashi, uni har tomonlama tushunish va unga faol yondashuvni talab qiladi. Ishbilarmonlik muhitining dinamik o'zgaruvchanligi korxonalar faoliyati moslashuvchanlik qobiliyatini shakllantirishda ko'plab muammolarga duch kelinmoqda. Jahon iqtisodiyotining o'zaro bog'liqligi tobora kuchayib borayotganligi sababli, sanoat korxonalarining turli ichki va tashqi omillar ta'sirida zaifligi, ularning barqarorligi va o'sishiga jiddiy xavf tug'dirmoqda. Ushbu murakkabliklarga javoban, ekonometrik modellashtirishni qo'llash sanoat ekotizimlarida iqtisodiy xavfsizlikni tahlil qilish va mustahkamlash uchun kuchli vosita sifatida paydo bo'ladi.

Ushbu maqola sanoat korxonalari kontekstida iqtisodiy xavfsizlikni baholash va bashorat qilishning ajralmas metodologiyasi sifatida ekonometrik modellashtirishning o'ziga xos tomonlarini o'rganadi. Ekonometrikaning iqtisodiy xavfsizlik bilan integratsiyasi nafaqat mustahkam tahliliy asosni ta'minlabgina qolmay, balki qaror qabul qiluvchilarni noaniqliklarni boshqarish, ongli strategik tanlovlar qilish va o'z tashkilotlarining moliyaviy farovonligini himoya qilish uchun qimmatli tavsiyalar bilan ko'maklashadi.

Maqolada, tadqiqot davomida biz iqtisodiy xavfsizlik bilan bog'liq bo'lgan ekonometrik modellashtirishning asosiy tarkibiy qismlarini, risklarni baholash, moliyaviy barqarorlik va makro va mikroiqtisodiy o'zgaruvchilarning sanoat korxonalariga ta'siri kabi omillarni ko'rib chiqamiz. Ushbu elementlar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni ko'rib chiqish orqali korxonalarda iqtisodiy xavfsizlikni kuchaytirish, barqarorlikni oshirish va sanoat korxonalarining doimiy rivojlanayotgan landshaftida barqaror o'sishni rag'batlantirish uchun zarur bo'lgan faol choralarni chuqurroq tushunishga hissa qo'shishga qaratilgan tavsiyalar beriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Sanoat korxonalarida iqtisodiy xavfsizlik, uni ekonometrik modellashtirishga oid adabiyotlarni o'rganilganda zamonaviy biznes muammolarini hal qilishning ilg'or tahliliy vositalardan foydalanish zaruratini tobora ortib borayotgan anglashimiz mumkin. Olimlar ham, amaliyotchilar ham sanoat ekotizimlariga xos bo'lgan murakkabliklarni bartaraf etish uchun ekonometrika va iqtisodiy xavfsizlik o'rtasidagi sinergiyaga tobora ko'proq e'tibor qaratmoqda. Tadqiqot jarayonida mavzuga oid bir nechta zamonaviy amaliy tadqiqotlarni o'rganib chiqdik. Ulardan bir nechtasini keltiramiz: Y.Karanina, N. Maksimova va b. larning "Iqtisodiy xavfsizlik darajasi bo'yicha sanoat korxonalarini monitoring qilish texnologiyasi" mavzusidagi tadqiqot ishida sanoat korxonalarini iqtisodiy xavfsizlik darajasi bo'yicha monitoring qilish texnologiyasi muhokama qilinadi. [3; B.101-113.] Zamonaviy haqiqatda sanoat korxonasi murakkab iqtisodiy tizim sifatida qaraladi, uning ichida turli jarayonlar boshqariladi, ular orasida innovatsion rivojlanish muhim o'rinni egallaydi. Monitoring jarayonida maqsadli yo'naltirish va baholash ko'rsatkichlarini tanlashga yetarlicha e'tibor berish kerak. Yengil sanoat korxonalarini iqtisodiy xavfsizlik darajasi bo'yicha monitoring qilish uchun iqtisodiy va statistik usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir deb

ta'kidlanadi, hamda analitik modellashtirish, ekspert so'rovi orqali sanoat korxonasining iqtisodiy xavfsizligini aniqlashning uslubiy yondashuvlari keltirilgan, asosiy tushunchalarga aniqlik kiritilgan, omillar va ko'rsatkichlar tasnifi ishlab chiqilgan va biznes faoliyati shaffofligini rivojlantirish strategiyasi bilan bog'liq asosiy ko'rsatkichlar yoritilgan.

E. Bidziuraning "Sanoat korxonalari iqtisodiyot xavfsizligini aniqlashga nazariy-metodologik yondashish" mavzusidagi tadqiqot ishida Sanoat korxonasining iqtisodiy xavfsizligiga quyidagicha ta'rif bergan "... bu haqiqiy va iqtisodiy jihatdan maqbul xavf ostida ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarni qonuniy amalga oshirishga yo'naltirilgan yagona, barqaror, nisbatan mustaqil dinamik tizimni yaratish orqali sanoat korxonasini normal chegaralarda saqlashdir". [1; B.100-108.] Muallif "iqtisodiy xavfsizlik"ni iqtisodiy jihatdan haqiqiy va potensial tahdidlar oldida ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlarni qonuniy amalga oshirishga yo'naltirilgan barqaror, nisbatan mustaqil dinamik tizimni yaratish orqali sanoat korxonasining normal chegaralarda ishlashini ta'minlash sifatida talqin qilgan.

O. Onyshchenko va b.ning "Biznesning iqtisodiy xavfsizligiga tashqi tahdidlarning ta'siri" mavzusidagi tadqiqot ishida korxonaning iqtisodiy xavfsizligini boshqarish tizimi inqirozli vaziyatlarning oldini olishi va tashqi sharoitning salbiy omillarning iqtisodiy xavfsizlikka ta'sirini minimallashtirishdan iborat deb ta'riflaydi. [4; B.45.]Shuningdek, u tashqi tahdidlar ta'sirini hisobga olgan holda biznesning iqtisodiy xavfsizligi tizimini yaratishning asosiy vazifalariga e'tibor qaratadi.

S. Shynkar va b.ning "Korxonalarining iqtisodiyot xavfsizligini baholanish: nazariy-metodologik aspektlari" mavzusidagi ilmiy tadqiqotida xavfsizlik darajasini uchta darajada aniqlashni ta'minlaydigan uslubiy yondashuvni taklif etadi. "operativ ko'rsatkichlar, funksional komponentlar, — moliyaviy ko'rsatkichlar" ni hisobga olgan holda neft-gaz, mashinasozlik va oziq-ovqat sanoatining iqtisodiy xavfsizligi to'g'risida ishonchli ma'lumot olish mumkinligini ta'kidlaydi. [6; B. 170.] Tadqiqot ishining amaliy ahamiyat sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini baholashning yangi uslubiy yondashuvini ishlab chiqish, iqtisodiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda va integratsiya indeks darajasini hisoblash uchun sifat va miqdoriy ko'rsatkichlarni funksional guruhlariga birlashtirish va mavjud tashkiliy-iqtisodiy mexanizmni o'zgartirishga yordam beradi.

S. Sotskova va I.Kalashnikova, larning Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonaning iqtisodiy xavfsizlik tizimini kompleks baholash maqolasida korxonaning iqtisodiy xavfsizligi darajasini kompleks baholash modeli taklif etiladi. [6; B.54.] Ilmiy maqolada iqtisodiy xavfsizlik bo'yicha uslubiy qarashlarni o'rganish, korxonaning iqtisodiy xavfsizligi darajasini baholash modelini ishlab chiqish va iqtisodiy xavfsizlikning hozirgi holatini ham, rivojlanish tendensiyasini ham baholashga qaratilgan uslub taklif etiladi.

Toxirov A., va Muxammadiyev N. larning "Korporativ korxonalarni boshqarishda boshqaruv samaradorlik indikatori (mezon) ko'rsatkichlari iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash omili sifatida" ilmiy maqolasida Korporativ korxonalarni boshqarishda boshqaruv samaradorlik indikatori (mezon) ko'rsatkichlari iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda samarali ko'rsatkich sifatida qabul qilingan. [8; B.94-96.].

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur maqolada iqtisodiy xavfsizlikning mohiyati, iqtisodiy xavfsizlikni ekonometrik modellashtirish uslubiyoti va uning korxonalar faoliyatida ahamiyati bo'yicha mavjud nazariyalar o'rganildi. Iqtisodiy xavfsizlikni ekonometrik modellashtirishning tendensiyalari, rivojlantirish omillari va imkoniyatlari tahlil qilindi. Tizimli

tahlil qilishda xorijiy va mahalliy manba ma'lumotlaridan keng foydalanildi. Tadqiqot mavzusi doirasida muammoni atroflicha tahlil qilish, ilmiy asoslangan xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida nazariy mushohada, analiz va sintez, guruhlash, induksiya va deduksiya, tizimli tahlil, umumiy ilmiy tadqiqot usullari va SWOT tahlili kabi metodologik usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Korxonaning iqtisodiy xavfsizligi deganda umumiy moliyaviy barqarorlik, ichki va tashqi muhit o'zgarishlariga chidamlilik va turli iqtisodiy qiyinchiliklar va noaniqliklarga dosh berish qobiliyati tushuniladi. U korxonaning vaqt o'tishi bilan iqtisodiy farovonligini saqlab qolish va yaxshilash qobiliyatini ta'minlaydigan shartlar va chora-tadbirlar majmuini o'z ichiga oladi. Iqtisodiy xavfsizlik dinamik va ko'pincha oldindan aytib bo'lmaydigan biznes muhitida korxonaning barqaror o'sishi, raqobatbardoshligi va hayotiyliги uchun juda muhimdir.

Korxonaning iqtisodiy xavfsizligining asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

1. Moliyaviy barqarorlik (**Financial Stability**): Moliyaviy jihatdan xavfsiz korxonalar mustahkam va sog'lom moliyaviy poydevorga ega bo'ladi. Bu aktivlar va passivlar o'rtasidagi optimal muvozanatni saqlash, qarz darajasini samarali boshqarish va qisqa muddatli majburiyatlarni bajarish uchun yetarli likvidlikka ega bo'lishni nazarda tutadi.

2. Xavflarni boshqarish (**Risk Management**): Iqtisodiy xavfsizlik korxonalar uchun kelishi mumkin bo'lgan xavflarni aniqlash, baholash va boshqarishni o'z ichiga oladi. Bunga moliyaviy risklar, operatsion risklar, bozor risklari va korxonalar faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan tashqi omillar kiradi.

3. Bozor raqobatbardoshligi (**Market Competitiveness**): Iqtisodiy xavfsiz korxonalar o'z bozorida raqobatbardoshdir. Bu bozor tendensiyalariga moslashish, mijozlar ehtiyojlarini tushunish va bozor ulushini saqlab qolish yoki yaxshilash uchun mahsulot yoki xizmatlarni doimiy ravishda yangilashni o'z ichiga oladi.

4. Ta'minot zanjirining mustahkamligi (**Supply Chain Resilience**): Iqtisodiy xavfsizlik mustahkam ta'minot zanjirini talab qiladi. Korxonalar etkazib beruvchilarni diversifikatsiya qilishlari, favqulodda vaziyatlar rejalarini amalga oshirishlari va uzilishlarni minimallashtirish uchun global bozordagi o'zgarishlarga moslashishni ta'minlashlari kerak.

5. Texnologik moslashuv (**Technological Adaptation**): Iqtisodiy jihatdan xavfsiz korxonalar texnologik yutuqlarni o'z faoliyatlariga oson tatbiq qiladilar. Bu samaradorlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish va sanoatda raqobatbardoshlikni saqlash uchun innovatsion texnologiyalarni qo'llashni o'z ichiga oladi.

6. Hukumat siyosati va qonunchilikka muvofiqligi (**Government Policies and Regulations Compliance**): Iqtisodiy xavfsizlik, shuningdek, hukumat siyosati va qoidalariga amal qilishni va ularga rioya qilishni ham o'z ichiga oladi. Bu soliq tuzilmalari, savdo siyosati va sohaga oid qonun-qoidalarni tushunish va ularga rioya qilishni o'z ichiga oladi.

7. Ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (**Environmental, Social, and Governance (ESG)**): Iqtisodiy xavfsizlikning zamonaviy mulohazalari ko'pincha ESG tamoyillariga rioya qilishni o'z ichiga oladi. Atrof-muhit barqarorligi, ijtimoiy mas'uliyat va kuchli boshqaruv amaliyotini namoyish etish korxonaning uzoq muddatli iqtisodiy xavfsizligiga yordam beradi.

8. Inqirozlarni boshqarish va biznesning uzluksizligi (**Crisis Management and Business Continuity**): Iqtisodiy xavfsizlik inqirozni samarali boshqarish va biznesning uzluksizligini rejalashtirishni talab qiladi. Korxonalar tabiiy ofatlar, iqtisodiy tanazzullar yoki global inqirozlar kabi kutilmagan hodisalarga javob berishga tayyor bo'lishi kerak.

9. Ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish (**Data-Driven Decision Making**): Korxonalar menejerlari ma'lumotlar tahlili asosida ongli qarorlar qabul qilishlari orqali iqtisodiy xavfsizlikni kuchaytiradilar. Bu xavflarni baholash, o'zgarishlarni aniqlash va korxonalar faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan strategik qarorlar qabul qilish uchun ma'lumotlardan foydalanishni o'z ichiga oladi.

10. Global iqtisodiy mulohazalar (**Global Economic Considerations**): Korxonalar iqtisodiy xavfsizligiga hozirgi kundagi global iqtisodiy o'zgarishlar ta'sir qilmoqda. Menejerlar jahon iqtisodiyotining o'zaro bog'liqligini tushunishi, xalqaro bozor dinamikasiga moslashishi va global iqtisodiy o'zgarishlar bilan bog'liq risklarni boshqarishlari kerak.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda sanoat korxonalari iqtisodiy xavfsizligining asosiy komponentlari, ularning ba'zi ko'rsatkichlari va formulalarini birlashtirgan jadvalni ishlab chiqdik.

Sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning asosiy komponentlari	Ko'rsatkichlar	Formulalar
1. Moliyaviy barqarorlik	- Likvidlilikning joriy nisbati	Likvidlilikning joriy nisbati = Aylanma aktivlar / Qisqa muddatli majburiyatlar
	- Qarzning o'z kapitaliga nisbati	Qarzning o'z kapitaliga nisbati = Jami qarz / Aktsiyadorlar kapitali
	- Naqd pul zaxiralari	Pul zahiralari nisbati = Pul va pul ekvivalentlari / Jami aktivlar
2. Risklarni boshqarish	- Xavflarni baholash bo'yicha hisobotlar	Xatarlarni baholash balli = Aniqlangan xavflarning vaznli yig'indisi
	- Asosiy xavflar uchun favqulodda rejalar	Favqulodda vaziyatlar rejasiga rioya qilish = Amalga oshirilgan rejalar soni / Jami rejalar
	- Bozor o'zgaruvchanlik indekslari	O'zgaruvchanlik indeksi = Qaytishning standart og'ishi
3. Ta'minot zanjirining mustahkamligi	- Yetkazib beruvchilarning xilma-xilligi indeksi	Yetkazib beruvchilar xilma-xilligi indeksi = Turli etkazib beruvchilar soni / Jami yetkazib beruvchilar
	- Ta'minot zanjiri uzilishlariga javob berish vaqti	Javob vaqti = Qayta tiklash vaqti / Buzilish vaqti
4. Texnologik moslashuv	- Yangi texnologiyalarni qabul qilish darajasi	Farzand asrab olish darajasi = (Asrab oluvchilar soni / Jami aholi) * 100
	- Samaradorlikni oshirish ko'rsatkichlari	Samaradorlikni oshirish = (Yangi samaradorlik - eski samaradorlik) / Eski samaradorlik
	- Bozor ulushining o'sishi	Bozor ulushining o'sishi = (joriy bozor ulushi - oldingi bozor ulushi) / oldingi bozor ulushi
5. Hukumat siyosati va qoidalari	- tartibga solish standartlariga muvofiqligi	Muvofiqlik nisbati = Mos keladigan harakatlar soni / Jami harakatlar

	- soliq yuki va rag'batlantirish tahlili	Soliq samaradorligi = (To'langan soliq / sof daromad) * 100
6. ESG omillari	- Jamoatchilikni jalb qilish tashabbuslari	Hamjamiyat ishtirokidagi ball = (Ushbu ishtiroklar soni / umumiy imkoniyatlar) * 100
	- Boshqaruv reytinglari va axloqiy me'yorlarga rioya qilish	Boshqaruv reytingi = Boshqaruv ko'rsatkichlarining vaznli yig'indisi
7. Global iqtisodiy tendentsiyalar	- Xalqaro bozor ulushining o'sishi	Xalqaro bozor ulushining o'sishi = (Hozirgi xalqaro bozor ulushi - oldingi xalqaro bozor ulushi) / oldingi xalqaro bozor ulushi
	- Valyuta risklarini boshqarish strategiyalari	Valyuta tavakkalchiligi = (Xorijiy valyutadagi aktivlar - xorijiy valyutadagi majburiyatlar) / Jami aktivlar
	- Savdo balansi tendentsiyalari	Savdo balansi = Jami eksport - Jami import
8. Inqirozlarni boshqarish va biznesning uzluksizligi	- Buzilishlardan keyin tiklanish vaqti	Tiklanish vaqti = Inqirozdan keyin normal faoliyatga qaytish uchun ketadigan vaqt
	- Biznes uzluksizligining kompleks rejasining mavjudligi	Rejaning mavjudligi = 1 (agar reja mavjud bo'lsa) / 0 (agar reja mavjud bo'lmasa)
	- Ma'lumotlarni tahlil qilish vositalaridan foydalanish	Data Analytics qabul qilish darajasi = (Foydalanuvchilar soni / Jami foydalanuvchilar) * 100
9. Ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish	- Ma'lumotlarni tahlil qilish vositalaridan foydalanish	Data Analytics qabul qilish darajasi = (Foydalanuvchilar soni / Jami foydalanuvchilar) * 100
	-Bashoratli modellarning aniqligi	Aniqlik = (Haqiqiy ijobiyalar + Haqiqiy negativlar) / Jami bashoratlar
	- Ma'lumotlarga asoslangan strategiyalarni amalga oshirish	Amalga oshirish muvaffaqiyat darajasi = (Muvaffaqiyatli amalga oshirishlar soni / Jami amalga oshirishlar) * 100
10. Bozor raqobatbardoshligi	- Bozor ulushi tendentsiyalari	Bozor ulushining o'sish sur'ati = (joriy bozor ulushi - oldingi bozor ulushi) / oldingi bozor ulushi
	- Mijozlarning qoniqish ko'rsatkichlari	Mijozlarning qoniqish indeksi = (qoniqish ballari yig'indisi / javoblar soni)
	- mahsulot/xizmatlardagi innovatsiyalar darajasi	Innovatsiya darajasi = Innovatsiyalar soni / Jami mahsulot yoki xizmatlar

1-jadval. Sanoat korxonalari iqtisodiy xavfsizligining asosiy komponentlari, ularning ba'zi ko'rsatkichlari va formulalari

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda biz sanoat korxonalarini uchun iqtisodiy xavfsizlikning ekonometrik modelini *** ishlab chiqdik, bunda biz iqtisodiy xavfsizlik va ekonometrikaning nazariy qonunlari, qonuniyatlari va usullaridan foydalandik.

Sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini baholash va ta'minlash uchun ishlab chiqilgan ekonometrik modelni tenglama ko'rinishida keltiramiz. Modelga kiritiladigan asosiy o'zgaruvchilar va ularni tavsiflovchilarni keltiramiz. Natijalar modelning iqtisodiy xavfsizlikni yaxshilashga qaratilgan amaliy oqibatlariga urg'u berilgan holda tushunarli formatda taqdim etamiz.

1. Model spetsifikatsiyasi: Taklif etilayotgan ekonometrik model sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini baholash va ta'minlash uchun asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlarni birlashtiradi. Model turli sanoat kontekstlariga moslashish uchun mo'ljallangan va qaror qabul qilish uchun keng qamrovli asosni taqdim etadi.

2. O'zgaruvchilar:

A. Moliyaviy barqarorlik (FS): Likvidlik koeffitsiyentlari, qarz darajasi va rentabellik ko'rsatkichlaridan foydalangan holda korxonaning moliyaviy holatini baholash.

B. Bozor raqobatbardoshligi (MC): Bozor ulushi, narx strategiyasi va mahsulotni farqlash orqali kompaniyaning bozordagi mavqeyini baholash.

V. Tashqi zarbalarga chidamlilik (RES): Biznesning bozor tebranishlari yoki geosiyosiy hodisalar kabi tashqi iqtisodiy qiyinchiliklarga dosh berish qobiliyatini o'lchaydi.

3. Tenglama :

$$\text{"Iqtisodiy xavfsizlik"} = \beta_0 + \beta_1 * FS + \beta_2 * MC + \beta_3 * RES + \epsilon$$

Bu yerda:

"Iqtisodiy xavfsizlik" — korxonaning umumiy iqtisodiy xavfsizligi.

$\beta_0, \beta_1 FS, \beta_2 MC, \beta_3 * RES$ - moliyaviy barqarorlik, bozor raqobatbardoshligi va tashqi zarbalarga chidamlilik og'irliklarini ifodalovchi koeffitsiyentlar.

ϵ - kuzatilmaydigan omillarni hisobga olgan holda xato.

Sanoat korxonasi iqtisodiy xavfsizligining ekonometrik modeli tenglamasini "SWOT tahlili" usulidan foydalanib qisqa tahlil qilamiz.

Strengths (S) — Kuchli tomonlari:

Integratsiyalashgan yondashuv: Model iqtisodiy xavfsizlikning yaxlit ko'rinishini ta'minlab, bir nechta o'lchovlarni hisobga oladi.

Moslashuvchanlik: Sanoat tarkibi va dinamikasidagi o'zgarishlarni hisobga olgan holda turli sanoat muhitlariga moslashtirilishi mumkin.

Miqdoriy baholash: Model aniq aloqa va qiyosiy tahlilni osonlashtirib, iqtisodiy xavfsizlikni raqamli qiymatlarda ifodalash imkonini beradi.

Weaknesses (W)-Kamchiliklar:

Ma'lumotlarga qo'yiladigan talablar : Model aniq va o'z vaqtida ma'lumotlarga tayanadi va ishonchli ma'lumotlarning etishmasligi uning ishlashiga ta'sir qilishi mumkin.

Soddalashtirish: Oddiylik tushunishga yordam bergan bo'lsa-da, biznesdagi murakkab iqtisodiy o'zaro munosabatlarni soddalashtirishi mumkin.

Opportunities (O)-Imkoniyatlar:

Doimiy takomillashtirish: Model yangi iqtisodiy nazariyalar va ekonometrikadagi yutuqlar asosida takomillashtirilishi va kengaytirilishi mumkin.

AI integratsiyasi: Sun'iy intellektdan foydalanish prognozlash imkoniyatlarini oshirishi mumkin, bu esa real vaqtda tuzatishlar kiritish imkonini beradi.

T- Threats:

Tashqi omillar: Iqtisodiy modellar global iqtisodiy krizislar yoki geosiyosiy hodisalar kabi kutilmagan tashqi omillarni inobatga olmaydi, bu tashqi muhitga nisbatan noaniqlikni paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin.

Modelni noto'g'ri talqin qilish: Modelni noto'g'ri tushunish yoki noto'g'ri qo'llash iqtisodiy xavfsizlikka ta'sir qiluvchi noto'g'ri qarorlarga olib kelishi mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini ekonometrik modellashtirish iqtisodiy barqarorlik asoslarini tushunish va mustahkamlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu modellar turli xil iqtisodiy o'zgaruvchilar o'rtasidagi munosabatlarni miqdoriy baholash orqali nozik tahlilni osonlashtiradi va murakkab dinamikani aniqroq va dalillarga asoslanib tushunishga imkon beradi. Ushbu yondashuvga xos bo'lgan ijobiylik, uning qaror qabul qiluvchilar, siyosatchilar va menejerlarga ongli tanlov qilish, iqtisodiy landshaftda ishonch bilan harakat qilish uchun zarur bo'lgan vositalar bilan ta'minlaydi.

Ekonometrik modellardan foydalanish orqali manfaatdor tomonlar potensial xavflarni aniqlashlari, qiyinchiliklarni oldindan bilishlari va sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini oshirish strategiyalarini ishlab chiqishlari mumkin.

Biroq, ma'lumotlar yetishmasligi va model taxminlari kabi ekonometrik modellashtirish bilan bog'liq o'ziga xos muammolarni tan olish kerak. Ijobiy istiqbolni saqlab qolishda bu muammolarni yengib bo'lmaydigan to'siqlar sifatida emas, balki doimiy takomillashtirish imkoniyatlari sifatida tan olishni lozim. Ekonometrik modellashtirishning ijobiy tomoni uning moslashuvchanligi va yangi ma'lumotlar va metodologiyalarni birlashtirish orqali takomillashtirish potentsiali mavjudligidadir.

Bu sanoat korxonalarining iqtisodiy farovonligini himoya qilish bo'yicha olib borilayotgan sa'y-harakatlarga ijobiy nuqtai nazarni qo'llab-quvvatlagan holda, ongli qarorlar qabul qilish, xavflarni kamaytirish va doimiy takomillashtirish uchun optimistik salohiyatga urg'u beradi.

Aytish mumkinki, ekonometrik model sanoat korxonalarining iqtisodiy xavfsizligini baholash va ta'minlash uchun qimmatli vositadir, lekin uni muvaffaqiyatli qo'llash uning kuchli, zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlarini sinchiklab ko'rib chiqishni talab qiladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Бидзюра Е. А.. "Теоретико-методологические подходы к определению экономической безопасности промышленных предприятий" Экономическая наука сегодня, no. 15, 2022, pp. 100-108.
2. [Ilyash, O. \(2015\). Strategic priorities of Ukraine's social security concept development and implementation. Economic Annals-XXI, 7-8\(1\), 20-23.](#) [Ilyash, O., Vasylytsiv, T., Lupak, R., & Hetmanskyi, V. \(2021\). Models of efficiency of functioning in trading enterprises under conditions of economic growth. Bulletin of Geography. Socio-economic Series, 51, 7-24. <http://doi.org/10.2478/bog-2021-0001>.](#)
3. Karanina, Elena & Maksimova, Nataliya & Kazantsev, Vyacheslav. (2020). Technology for monitoring industrial enterprises by the level of economic security. SHS Web of Conferences. 89. 03006. 10.1051/shsconf/20208903006.

4. Onyshchenko, Svitlana & Maslii, Oleksandra & Ivanyuk, Bogdan. (2019). The Impact of External Threats to the Economic Security of the Business. 10.2991/mdsmes-19.2019.30.
5. Shynkar, Svitlana & Brynzei, Bohdan & Rozumovych, Natalia & Kurliak, Marian. (2019). Modeling the effects of key threats on the economic security of industrial enterprises. SHS Web of Conferences. 67. 04010. 10.1051/shsconf/20196704010.
6. [Shynkar, Svitlana; Gontar, Zoriana; Dubyna, Mariya; Nasypaiko, Daria; Fleychuk, Mariya \(2020\) : Assessment of economic security of enterprises: Theoretical and methodological aspects, Verslas: Teorija ir praktika / Business: Theory and Practice, ISSN 1822-4202, Vilnius Gediminas Technical University, Vilnius, Vol. 21, Iss. 1, pp. 261-271, <https://doi.org/10.3846/btp.2020.11573>](#)
7. Sotskova, S. & Kalashnikova, I. (2022). Comprehensive Assessment of Enterprise's Economic Security System in the Digital Economy Conditions. 10.1007/978-3-030-83175-2_64.
8. [Toxirov , A., & Muxammadiyev, . N. \(2022\). Korporativ korxonalarni boshqarishda boshqaruv samaradorlik indikatori \(mezon\) ko'rsatkichlari iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash omili sifatida. Евразийский журнал академических исследований, 2\(7\), 94–96. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/1983>](#)
9. [Toxirov, A., & Muxammadiyev, N. \(2022\). Korxonalarni boshqarishda jarayonlarini samaradorligini oshirish orqaliq iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash. Journal of Integrated Education and Research, 1\(1\), 489–496. Retrieved from <https://ojs.rmasav.com/index.php/ojs/article/view/82>](#)

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).